
Piironkien piiloista, kotialbumien kätköistä

Harri Kalha & Harri Tahvanainen: Nimettömät. Kansanvalokuvauksen maaginen maailma. Maahenki 2014. 304s. ISBN 978-952-301-029-1.

Historiantutkijan käyttäessä kuvia lähdeaineistona tai valmiin tutkimuksen kuvituksena hänen valintansa osuu yleensä lehtikuvaajien tai muiden ammattikuvaajien tuottamaan kuvamateriaaliin. Monesti ratkaisu on perusteltavissa. Ammattilaisten kuvamateriaali on helpommin saatavilla, ja sitä löytyy lehtien ja kustannustalojen arkistoista tai vaikkapa kaupunginarkis-

toista. Materiaali on teknisesti korkeatasoista ja siten näyttävää. Monessa tapauksessa ammattilaisilla on myös ollut statuksensa kautta pääsy paikkoihin, joihin muilla ei ole asiaa; niinpä heidän kuvamateriaalinsa on ainoa, mitä on saatavilla.

Tutkija tulee harvoin kuitenkaan ajatelleeksi, että tavallisten kansalaisten piironginlaatikoissa ja kotialbumeissa piilee ammattilaiskuviiin nähden monilukuinen ja kulttuurihistoriallisesti vähintään yhtä arvokas aineisto. Se tarjoaa mielenkiintoisia näkökulmia tavallisen kansalaisen eloon ja oloon eri aikoina. Nämä kansanvalokuvat, joita kutsutaan myös ”näppäilykuviksi” (engl. *snapshot*), ovat toistaiseksi saaneet vähäistä huomiota, mikä selittyy osaksi aineiston hajanaisuudella. Huolestuttavan suuri osa kuvista saattaa omistajansa kuoleman jälkeen päätyä muun koti-irtaimiston mukana kirpputorille tai kaatopaikoille.

Yhdysvalloissa on jo syntynyt oma keräilijäkuntansa näille perinteisten museoiden ja arkistojen usein sivuuttamille aineistoille, ja lukijoiden onneksi harrastus on rantautunut myös Suomeen. *Nimettömät*-teoksen ideakin lähti liikkeelle valokuvaaja Harri Tahvanaisen laajasta näppäilykuvakoelmasta.

Hedmanin säätiön rahoittaman tutkimus- ja näyttelyprojektin tuloksena syntynyt *Nimettömät* on ennen kaikkea katselukirja ja koostuu pääosin anonyymeistä kuvista. Tekstiosuudet ovat taidehistorioitsija Harri Kalhan käsialaa. Teoksen alussa hän esittelee vaihtoehtoja, joiden kautta vanhaa valokuvaa voi lähestyä. Taidehistoriallisessa lähestymistavassa tarkastelun kohteena on ennen muuta kuvan rooli osana taidehistorian suurta kertomusta. Kuvia tutkivaa kulttuurihistorioitsijaa puolestaan kiinnostaa esimerkiksi kuvissa olevien henkilöiden yhteiskuntaluokka tai heidän sukupuolensa, ja esteetti-

sessä lähestymistavassa kiinnostuksen kohteena ovat kuvien tunnelma ja sävyt.

Nämä käsittelevät käydään läpi lyhyesti samalla kun perustellaan, miksi kirjan anonyymejä kuvia tarkastellaan nimenomaan esteettisestä näkökulmasta. Lähestymiskulman esittelyn jälkeen Kalha käsittelee lyhyesti kansanvalokuvauksen historiaa, kehitystä ja käsitteistöä ja siirtyy sen jälkeen esteetikkaan, jotta lukija hahmottaa, mitä kuvista oikeastaan ollaan hakemassa. Kalha on myös huomionnut sen, että monet 1800-luvun lopun ja 1900-luvun kuvissa toistuvat trendit eivät avaudu nykykatsojille ilman pohjustusta. Niinpä lukijalle tarjotaan pohjustukselle omistettu oma, oivaltavasti kirjoitettu lukunsa. Tekstiosuuden päättää yleisluontoinen katsaus kansanvalokuvauksen asemasta osana kulttuuria ja taidetta.

Kirjan ytimen muodostaa kahtia jaettu kuvaosio, jonka osien nimet ”Tunnelmia” ja ”Tilanteita” ovat viittauksia Kalhan esittelemän esteettisen lähestymistavan huomion kohteena oleviin asioihin. Kirjan runsaslukuista kuvasataa selattaessa konventionaaliisiin, historian ”suuria kertomuksia” kuvittaviin kuvateoksiin tottunut lukija saattaa aluksi hätkähtää, sillä kuvista suuri osa on vailla kuvatekstia. Niissä on ainoastaan summittaiset tiedot alkuperämaasta ja syntyajankohdasta, eikä kuvien avulla pyritä kertomaan mitään loogisesti etenevää tarinaa. Katsottaessa kuvia tarkemmin hämmennys muuttuu kuitenkin nopeasti ymmärrykseksi: kuvien anonymitteetti antaa, kuten Kalha lähestymiskulman valintaa perustellessaan toteaa, katsojalle mahdollisuuden keskittyä kuvien esteetikkaan antaen kuvien puhua.

Lähes kaksisataasivuinen katseluosio jää mieleen kaleidoskooppi- maisen rikkaana matkana vanhojen valokuvien kauneuteen. Mui- tiin jäivät erityisesti 1900-luvun

trikkikuvat, joiden ideana on ollut kuvattavan kasvojen sijoittaminen maalattuihin, valokuvastudion tasosta riippuen enemmän tai vähemmän karkeatekoisiin kulissei- hin. Nykykatsojan silmässä koomi- sen avuttomat, vaikkapa lentämistä tai autolla ajoa esittävät kulissit korostavat valokuvan arvoa myös huvitteluvälineenä. Kirjassa tode- taankin, miten ihmiset saattoivat otattaa itsestään tällaisia kuvia esi- merkiksi kiertävissä sirkuksissa. Kokonaan toisenlaista tarinaa ker- tovat ne kuvat, jotka tämän kirjoit- tajakin muistaa pienenä poikana ohittaneensa isovanhempien ku- va-albumeita katsellessaan: pönäkät ja pyntätyt rouvat tai pyhäpu- kuiset herrat katsomassa vakavina kameraan. Nämä kuvat kertovat aikakaudesta, jolloin kameroita sen paremmin kuin puhelimiakaan ei löytynyt kadulla kulkevien tas- kuista. Tuolloin valokuvaus ei ollut arkisiin rutiineihin sisältyvää räpsi- mistä vaan merkittävä ja ehkä jopa hiukan pelottavakin tapahtuma.

Vaikka *Nimettömät* on enem- män katselukirja kuin tieteellinen teos, se kykenee luomaan hyvän kuvan tähän mennessä suhteellisen vähän tutkitusta kansanvalo- kuvauksesta ilmiönä sekä sen eitä- mättä suuresta kulttuurihistoriallisesta merkityksestä. Teoksen lo- pussa olevat nootit sekä lähdeluete- lo tarjoavat aiheesta kiinnostuneelle lisää luettavaa. Teoksen ai- noa varsinainen puute, jos niin edes voi sanoa, löytyykin lähde- luettelosta: siellä mainitut teokset edustavat Kalhan omaa tuotantoa ja paria muuta poikkeusta lukuun ottamatta englanninkielistä tutki- musta. Lähdeluettelosta olisi suon- nut löytyvän esimerkiksi Hannu Si- nison teoksen *Ihmisen ja työn kuvia* tai Turun yliopistossa kevääl- lä 2014 väitelleen Tiina Männistö- Funkin suomalaisen näppäilykult- tuurin syntyä käsittelevän artikke- lin sekä saman tekijän tutkimuk- sen niin kutsuttujen visiittikorttiku- vien roolista osana sosiaalista

kommunikaatiota. Edellä mainittu- jen lähteiden käytön puolesta olisi puhunut sekin, että niiden käyttä- minen olisi mahdollistanut nimen- omaan suomalaisen valokuvakult- tuurin tarkemman tarkastelun. Nyt teoksen näkökulma on yleismaail- mallinen, mikä toki voi olla myös tietoinen valinta, varsinkin kun kirjaan päätyneet kuvat ovat peräi- sin eri puolilta maailmaa. Suoma- laisesta kansanvalokuvauksesta tutkimusta suunnittelevalle Kalhan ja Tahvanaisen teos tarjoaa kuiten- kin erinomaisen vertailu- ja lähtö- kohdan.

Teoksessa tarkastelun lähtökoh- tana on nimenomaan estetiikka, joten lopuksi lienee paikallaan sanoa muutama sana myös itse teoksen visuaalisesta ilmeestä ja ulkoasusta. Kustannus oy Maa- hengen kirjat ovat aikaisemminkin puhutelleet kauneudellaan, eikä tämä teos tee poikkeusta. Kirjan tekstiosuukien taitto on onnistu- nut hienosti ja kuville on annettu riittävästi tilaa. Myös kirjan kansir- ratkaisu on erikoisuudessaan on- nistunut ja puhutteleva – etukan- teen stanssatuista aukoista lukijal- le avautuvat katseltavaksi kirjan etulehdelle painetut näppäilyku- vat. Kaiken kaikkiaan teoksen si- sältö ja ulkoasu muodostavat var- sin harmonisen kokonaisuuden, jolle voisi myöntää esimerkiksi vuoden kaunein kirja -tittelin.

VTM OLLI KLEEMOLA
TURUN YLIOPISTO